

OKUL ÖNCESİ DAVRANIŞ ÖLÇEĞİNİN TÜRK ÇOCUKLARINA UYARLANMASI VE ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Emine G. Kapcı*

ÖZET

Bu çalışmada a) Okulöncesi Davranış Ölçeğinin (ODO) Türkiye'deki anaokulu çocuklarına uygulanabilirliği; b) Duygusal ve davranışsal sorunların görülme sıklığı ve c) Çocuğun yaşı, cinsiyeti, anaokulu tipi, öğretmenlerin deneyim ve eğitim düzeyi, öğretmenlerin çocukları tanıma süresi ve sınıf büyüklüğü değişkenleri ile duygusal davranışsal sorunlar arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmaya katılan 4-6 yaşlarındaki 521 çocuktan 235'i kız (%45), 285'i (%55)'i erkektir. Araştırma sonuçlarına göre a) ODO'nin Türk çocuklarına uygulanabileceği; b) Duygusal-davranışsal sorunların görülme sıklığının %29.2 olduğu ve c) Öğretmenin eğitim düzeyi, çocuğu tanıma süresi ve çocuğun gittiği anaokulu tipi-cinsiyet değişkenlerinin duygusal-davranışsal sorunların görülme sıklığı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: ODO, Okulöncesi çocuklar, duygusal sorunlar, davranışsal sorunlar, görülme sıklığı.

SUMMARY: THE APPLICABILITY OF THE PRESCHOOL BEHAVIOUR CHECKLIST TO TURKISH CHILDREN

This study examined a) The applicability of the Preschool Behaviour Checklist (PBCL) to Turkish nursery children; b) The prevalence rate of emotional and behavioural problems and c) The variables were as follows: type of nursery children attended, the experience and education level of the teachers, the length of time that teachers had known the children, the class size, age and sex of the children. Five hundred twenty one children, aged 4-6 years participated in the study. It is concluded that a) The PBCL could be used with Turkish nursery children; b) The prevalence rate of emotional-behavioural problems was shown to be 29.2% and c) The education level of the teachers, the length of time that teachers had known the children and the sex of the child in relation to the nursery type/s/he attends were variables that may affect the prevalence rate.

Key words: PBCL, preschool, emotional problems, behavioural problems, prevalence

GİRİŞ

Çocuklarda görülen duygusal-davranışsal bozuklukların görülme sıklığı, bunların zaman içindeki değişimi, duygusal-davranışsal bozukluk gösteren çocukların gereksinimleri ve duygusal-davranışsal bozukluğu etkileyen nedensel etkenlerin belirlenmesine yönelik epidemiyolojik araştırmalarda ölçekler oldukça önemli bir yer tutar (Graham 1979). Yurt dışında, özellikle Batı'da geliştirilen bu tür ölçekler genellikle anne-baba ya da öğretmen değerlendirmelerine dayanmaktadır. Behar ve Stringfield'in (1974) "Okulöncesi Davranış Soru Listesi" (Pre-School Behavioral Questionnaire), Achenbach ve Edelbrock'un (1986) "Öğretmen Rapor Formu"

(The Teacher's Report Form) ile McGuire ve Richman'ın (1986) "Okul Öncesi Davranış Ölçeği" (Pre-School Behaviour Checklist) bu tür ölçeklerden bazılarıdır.

Ülkemizde ise hem okulöncesi çocuklarda görülen duygusal-davranışsal sorunların örüntüleri hem de sorunu olan ve olmayan çocukları belirlemeye yönelik ölçekler henüz geliştirilmeye başlanmıştır. Erol ve arkadaşları (1997) 2-3 yaş grubu çocuklar (anne-baba değerlendirmesi) ile 4-18 (anne-baba değerlendirmesi) ve 5-11 yaş grubu (öğretmen değerlendirmesi) çocuklara yönelik yaptıkları araştırmalarda Achenbach ve Edelbrock'un geliştirdiği ölçekleri kullanmışlardır.

* Dr., Ankara Üniv., Eğitim Bilimleri Fak., Ankara

McMahon'un (1985) da belirttiği gibi çocuğun anaokuluna başlamasından itibaren öğretmen değerlendirmeleri önem kazanmaktadır. Çünkü öğretmenler daha fazla ortamda çocuğu gözleme ve diğer çocuklarla karşılaştırma olanağına sahiptirler. Ülkemizde ise okul öncesi eğitimden yararlanan çocukların sayısının çok az olduğu bilinmektedir. Yine de bu oranın gittikçe arttığı ileri sürülmektedir (MEB 1993). 1976-1977 yıllarında bu oran %1.1 iken, 1992-1993 yıllarında %5.2'ye yükselmiştir. Bu yüzyılın sonunda ise %30'a çıkarılması hedeflenmiştir (MEB 1993).

Öğretmenlerin değerlendirmesine dayanan ve okulöncesi çocukların duygusal davranışsal sorunu olup olmadığını belirleyecek bir ölçeğin kısa, uygulamasının ve puanlamasının kolay olması gerekir. (Beck 1987). Ayrıca böyle bir ölçek hem tarama (screening) çalışmalarında hem de duygusal-davranışsal sorunu olan çocuklara yönelik programların geliştirilmesinde yardımcı olabilir.

Bu nedenlerden ötürü, McGuire ve Richman'ın (1986) okul öncesi çocuklar için geliştirdiği ölçeğin (PBCL; Pre-School Behaviour Checklist; ODÖ; Okulöncesi Davranış Ölçeği) Türkiye'deki anakolu çocuklarına uygulanabilirliği bu çalışmanın ilk amacıdır. Diğer bir amaç ise okulöncesi çocuklardaki duygusal-davranışsal sorunların görülme sıklığının belirlenmesidir. Son olarak, çocuğun yaşı ve cinsiyeti, gittiği anaokulu tipi, öğretmenin deneyim süresi, eğitim düzeyi ve öğretmenin çocuğu tanıma süresi gibi değişkenlerle duygusal davranışsal sorunların görülme sıklığı arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır.

YÖNTEM

Katılımcılar:

Bu çalışmaya katılan çocukların 235'i kız (%45), 285'i erkektir (%55). Çocukların %56'sı (n=296) devlet anaokullarına, %44'ü ise özel anaokullarına (n= 244) gitmektedirler. Çocukların yaş ortalaması 59 aydır (SS= 10.7). Bir haftada anaokulunda bulunma süresi ortalama 40 saattir. Sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı ise 14'tür (aralık: 5-24). Öğretmenlerin bu çocuklarla birlikte oldukları ortalama süre 14 aydır (aralık: 5-36 ay).

Okulöncesi Davranış Ölçeği (ODÖ):

ODÖ, McGuire ve Richman (1986) tarafından duygusal ve davranışsal sorunları olan çocukları belirlemeye yardımcı olmak amacı ile geliştirilmiştir. İngiltere'deki anaokullarına giden 2 ile 5 yaşlarındaki çocuklar ile ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Ölçüt dayanaklı geçerlik için (concurrent validity) ilk yazar tarafından gözlem ve çalışanlarla çocuklar hakkında görüşmeler yapılmıştır. Ek olarak Behar ve Stringfield'in (1974) "Okulöncesi Davranış Soru Listesi" de PBCL ile birlikte anaokulu öğretmenlerine verilmiştir. Ölçüt geçerliği için normal ve kliniğe devam eden iki grup çocuk karşılaştırılmıştır. Yapı geçerliği için faktör ve küme analizi yapılmıştır. Güvenirlik için ise, test-tekrar test yöntemi uygulanmış, gözlemciler arası tutarlılık ile ölçeğin iç-tutarlığına da bakılmıştır. Ölçeğin 5-6 yaş grubundaki çocuklara da uygulanabileceği gösterilmiştir (Lynn 1989).

Bu ölçek öğretmenler tarafından doldurulmakta ve öğretmenlere her bir davranışın sıklığı ile yoğunluğunu inceleme olanağı da vermektedir. Ölçek toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Her maddede üç farklı seçenek bulunmaktadır (4 seçenepli 1. madde hariç). Bu seçenekler ise 0 (sorun yok), 1 (az sorun) ve 2 (orta sorun) olmak üzere puanlanmaktadır. 22. madde ise 8 alışkanlıktan oluşmaktadır ve yine sorunun yoğunluğuna göre 0, 1 ve 2 olarak puanlanmaktadır. Bir çocuk 0 ile 44 arasında puan alabilmektedir. Ölçekteki olası sorun alanları duygusal, davranışsal alanlar ile konsantrasyon, oyun oynama, sosyal uyum, dil ve konuşma, alışkanlıklar ve altına kaçırma'dır.

Duygusal ve davranışsal sorunu belirlemede kesim puanı olarak 12 belirlenmiştir (McGuire ve Richman 1988). Gözlemci ile (J. McGuire) anaokulu öğretmenleri birlikte hangi çocukların kesin, hangi çocukların olası sorunları olduğu ve hangi çocukların sorunu olmadığını belirlemişlerdir. Daha sonra ise, 12 kesim puanının hem gözlemci hem de anaokulu öğretmenleri tarafından belirlenen ve kesin sorunu olan grubu en iyi yordayan puan olduğuna karar verilmiştir. Anaokuluna devam eden çocukların %80'i 12 kesim puanının altında puan almışlardır.

Çeviri İşlemi:

ODÖ İngilizce ve Türkçe'de yetkin iki bağımsız kişi tarafından çevirilmiştir. Ölçek önce İngilizce'den Türkçe'ye, daha sonra ise çeviride eşitliğin sağlanması için tekrar İngilizce'ye çevrilmiştir. "Temper tantrums", "moan" ve "miserable" terimlerinde sorun çıkmıştır. Türkçe'den İngilizce'ye çeviride bu terimler tekrar kullanıldığından, en uygun Türkçe terimlerin seçildiğine karar verilmiştir. Son olarak "Are you concerned about this child's behaviour or adjustmēr" yerine "Bu çocuğun davranışı ya da uyumu hakkında kaygı duyuyor musunuz?" sorusu öğretmenlere sorulmuştur. Bu sorunun amacı ise öğretmenlerin çocuğun davranışı hakkındaki görüşleri ile ölçekten elde edilen puanı karşılaştırmaktır. Böyle bir çeviri sürecinden sonra ölçek, anaokulunda çalışmakta olan 4 öğretmene verilmiş, onlar da maddelerin anlaşılır ve öğretmenler tarafından kolaylıkla doldurulabilir olduğunu belirttikten sonra araştırma gerçekleştirilmiştir.

İŞLEM

Ankara'daki devlet ve özel anaokullarının bulunduğu bir listeden seçkisiz olarak anaokulları seçilmiştir. Bu listeden seçilen 13 devlet anaokuluna yazılı olarak başvurulmuş, bir tanesi yenileme çalışmalarından ötürü katılmamıştır. Seçilen 12 devlet anaokulundan 20 öğretmen gönüllü olarak araştırmaya katılmıştır. Toplam 17 özel anakoluna ise araştırmacı bireysel olarak başvurmuş, bunlardan 2 tanesi öğretmen yetersizliğinden ötürü araştırmaya katılamayacaklarını bildirmişlerdir. Bu 15 özel anaokullarından 17 öğretmen araştırmaya gönüllü olarak katılmıştır.

Araştırmaya katılan anaokulu öğretmenleri ile bireysel olarak görüşülmüş ve ölçeğin nasıl doldurulması gerektiği konusunda bilgi verilmiştir. Veriler 2 Nisan - 2 Mayıs 1990 tarihleri arasında toplanmıştır.

BULGULAR

ODÖ'nin Psikometrik Özellikleri

ODÖ bir kaç aşamada değerlendirilmiştir. İlk olarak, verilere varimaks rotasyonlu faktör ana-

lizi uygulanmış ve özdeğeri (eigen) 4.9 ile 22 arasında olan toplam 6 faktör ortaya çıkmıştır (Çizelge 1). Kesme noktası olarak 40 faktör yükü esas alınmıştır. Maddelerin tümü anlamlı 6 faktörden birinde yer almıştır.

Bu faktörler toplam varyansın %57'2sini açıklamaktadır. En güçlü olan ve 'davranış' adı verilen faktör varyansın %22'sini açıklamaktadır. Bu faktör ayrıca güvenilirliği en yüksek olan faktördür ($r = .84$). İkinci güçlü faktör ise sosyal ilişkilerle ilgili olan faktördür ve "sosyal/yalnuz" adı verilmiştir ve toplam varyansın %12.4'ünü açıklamaktadır ($r = .75$). Diğer faktörlere ise "duygusal", "konsantrasyon", "konuşma" ve "gelişim" adları verilmiş ve sırasıyla, toplam varyansın %6.8 ($r = .55$), %5.8 ($r = .63$), %5.2 ($r = .56$) ve %4.9 ($r = .42$)'unu açıklamışlardır.

İkinci olarak, sorunu olan çocuklar ($ODÖ \geq 12$) ve sorunu olmayan çocukları ($ODÖ < 12$) ölçek maddelerinin ayırt edip etmediğini sınamak için madde analizi yapılmıştır. 13. madde (duyarlı) dışındaki tüm maddelerin. 001 düzeyinde sorunu olan çocuklar ile olmayan çocukları ayırt ettiği görülmüştür. Her bir madde ile toplam puan arasındaki korelasyon da elde edilmiştir. 13. madde en düşük korelasyonu göstermiş olmasına karşın ($r = .16, p \leq 05$), tüm maddeler toplam puan ile anlamlı bir korelasyon göstermiştir.

Bu araştırmada McGuire ve Richman'ın (1986) da izlediği bir yöntem ölçüt-bağımlı geçerlilik olarak uygulanmıştır. McGuire ve Richman'a göre, böyle bir ölçeği dolduran anaokulu öğretmenlerinin çocuğun sorunu olup olmadığı hakkındaki görüşleri ile ODÖ'nden elde edilen puan arasında bir ilişki olmalıdır. ODÖ'nden elde edilen puan, anaokulu ortamından, öğretmenin rolü ve niteliklerinden de etkilenme olasılığı düşünülerek; anaokulu öğretmenin çocuğun sorunu olup olmadığı hakkındaki görüşleri ile ODÖ'nden elde edilen puan tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Öğretmenlerden sorunu olan, sorunu olmayan ve olası sorunu olan çocukları işaretlemeleri istenmiştir. Ortalamalar arasındaki farklara Tukey'in HSD yöntemi uygulandığında öğretmenlerin her biri grubu anlamlı bir biçimde ayırt ettikleri görülmüştür; $F(2,515) = 152.9, p < .0001$ (sorunu olmayan grup $X = 7.3, SS = 4.5$; olası sorunlu grup $X = 14.1, SS = 4.9$; ve sorunlu grup $X = 18.6, SS = 5.3$). Ek ola-

Çizelge 1: Okulöncesi Davranış Ölçeği'nden elde edilen faktör analizi sonuçları:

MADDELER	FAKTÖRLER					
	1 Davranış	2 Sosyal/yalnız	3 Duygusal	4 Konsantrasyon	5 Konuşma	6 Gelişim
14. Kaygı etme	.80					
6. Başedebilme	.78					
18. Nispet yapma	.76					
20. Tahripkarlık	.76					
16. Diğerlerine müdahale	.71					
10. Öfke nöbeti	.61					
1. Etkinlik	.44					
11. Arkadaşlarından çekinme		.80				
19. Çalışanlardan çekinme		.62				
2. Seviilmeme		.59				
15. Amaçsız dolanma		.58		.53		
21. Korku		.48				
17. Ağlamaklı olma		.46	.44			
7. Dikkat			.70			
13. Aşırı duyarlılık			.64			
12. Sızlanma			.63			
22. Alışkanlıklar				.61		
5. Konsantrasyon				.49		
8. Belirsiz konuşma					.83	
9. Gönülsüz konuşma		.40			.69	
3. Küçük tuvalet						.83
4. Büyük tuvalet						.73
Özdeğerler (Eigen)	22	18.3	11	8.8	4.4	4.9
Açıklanan varyans (%)	22	12.4	6.8	5.8	5.2	4.9
Güvenirlilik (Cronbach alfa)	.84	.75	.55	.63	.56	.42

rak t-testi sonuçları da sorunu olmayan ve olası sorunu olan grup ile ($t= 32.7, <.0001$), olası sorunu olan ve sorunlu grup arasında ($t= 25.0, p<.0001$) anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir.

Ölçeğin güvenirliği için ise Cronbach Alpha ve yarıya-bölme -Spearman-Brown- yöntemi uygulanmıştır. Her ikisi de .81 olarak bulunmuştur. Test -tekrar test ve gözlemciler arası tutarlık gibi güvenirlik yöntemleri bu çalışmada uygulanmamıştır.

Duygusal - Davranışsal Sorunların Görülme Sıklığı ve Diğer Değişkenler

ODÖ'nin tüm çocuklar için ortalaması $X= 9.2$ 'dir. ($SS= 5.8$). 12 kesim puanı olarak alındı-

ğında, 521 çocuk için duygusal-davranışsal sorunların görülme sıklığı %29.2'dir. Yanlış olumlu (false positives) ve yanlış olumsuzların (false negatives) oranı ise sırasıyla %15.6 ve %0.5'dir. Yanlış olumlu, bir çocuğun ODÖ kesim puanından daha yüksek bir puan elde edip öğretmeni tarafından sorunsuz olarak görülmesidir. Yanlış olumsuz ise, bir çocuğun ODÖ kesim puanından düşük bir puan elde edip öğretmen tarafından sorunlu olarak görülmesidir.

Erkek çocukların ortalama puanları ($X= 9.9; SS=6.1$), kızlardan daha yüksek bulunmuştur ($X= 8.1; SS=5.2; F(1,519) = 14.9, p<.05$). Tek yönlü varyans analizi sonuçları, cinsiyet farklılığının devlet anaokullarına giden erkek çocuklardan kaynaklandığını göstermektedir (devlet anakolu

erkek; $X= 10.8$; $SS=6.4$; özel anaokulu erkek; $X= 8.4$; $SS=5.2$). Yine tek yönlü varyans analizi sonuçları, hem özel anakoluna giden kız ve erkek çocuklar arasında anlamlı bir fark olmadığını, hem de devlet ve özel anakoluna giden kız çocukları arasında bir fark olmadığını göstermiştir. Buna karşı, devlet anaokuluna devam eden kız ve erkek çocuklarda (devlet anakolu kız/devlet anaokulu erkek; $F(1,293) = 1.4$, $p<.001$) ve devlet ve özel anakoluluna devam eden erkek çocuklarda anlamlı bir fark bulunmuştur (devlet erkek/özel erkek; $F(1,279)= 1.3$, $p<.05$).

4, 5 ve 6 yaş grubu çocuklar ile anakokulu tipi (devlet/özel) değişkenleri ayrı ayrı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Bu değişkenler ile duygusal-davranışsal sorunların görülme sıklığı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Anaokulu tipi değişkenlerde, özel anaokullarının lehine $p<.10$ anlamlılık düzeyinde bir fark bulunmuştur.

Öğretmenlerle ilgili değişkenler ise deneyim süresi ve eğitim düzeyidir. 1-2 yıl, 3-7 yıl ve 8-13 yıl olarak gruplanan öğretmenlik deneyimi süresinin çocukların duygusal-davranışsal sorunları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Eğitim düzeyinde ise anlamlı bir fark bulunmuştur. Kikare uygulandığında, lise mezunu öğretmenlerin sınıfına devam eden çocuklarda duygusal davranışsal sorunların görülme sıklığı %34.6'dır; üniversite mezunu öğretmenlerin sınıfına devam eden çocuklarda ise bu oran %21.5'tir ($p<.0001$). Ek olarak, lise mezunu öğretmenlerin üniversite mezunu öğretmenlerden daha fazla yanlış olumlu ve yanlış olumsuz yargılamalarda buldukları görülmüştür (%18.2 ve %1.0'a karşı %12.3 ve %0).

Öğretmenlerin sınıflardaki çocukları tanıma süresi de bir başka değişkendir ve bu değişken üç farklı gruba ayrılmıştır; çocukları tanıma süresi 5-11 ay, 12-23 ay ve 24-35 ay olan öğretmenler. Tek yönlü varyans analizi uygulandığında, duygusal-davranışsal sorunları gösterme açısından gruplarda anlamlı bir fark bulunmuştur. Çocukları tanıma süresi ile doğru orantılı olarak çocuklarda duygusal-davranışsal sorunların görülme sıklığı sırasıyla, %24, %33 ve %45 olarak bulunmuştur. Ortalamalar arasındaki farklılara Tukey'in HSD yöntemi uygulandığında, öğretmen-

leri tarafından uzun süredir bilinen çocukların daha fazla duygusal davranışsal sorun gösterdiğini ortaya çıkarmıştır ($p<.0003$).

Son değişken ise sınıflardaki çocuk sayısıdır. Sınıflardaki çocuk sayısı 5-12 çocuk, 13-18 çocuk ve 19-25 çocuk olarak gruplandırılmıştır. Tek yönlü varyans analizi, sınıflardaki çocuk sayısı ile duygusal-davranışsal sorunları gösterme sıklığı arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışmanın ilk amacı ODÖ'nin Türk anaokulu çocuklarına uygulanabilirliğini değerlendirmektir. İkinci amacı ise, okulöncesi çocuklarda görülen duygusal-davranışsal sorunların görülme sıklığı ile bu sıklıkla ilişkili bazı değişkenleri belirlemektir.

İlk amaca yönelik olarak ODÖ'nin yapı geçerliğini değerlendirmek üzere faktör analizi uygulanmıştır. Bu analiz sonucunda altı faktör ortaya çıkmıştır. Bunlar; davranış, sosyal/yalnız, duygusal, konsantrasyon, konuşma ve gelişimdir. McGuire ve Richman (1986) da çalışmalarının ilk aşamasında ODÖ'nden 6 faktör elde etmiş, bu faktörleri 3'e düşürmüşlerdir. Bu üç faktöre davranış/saldırganlık, sosyal ve duygusallık adları verilmiştir.

Madde geçerliliği için ise t-testi ve Pearson-product korelasyonuna bakılmıştır. Duyarlılıkla ilgili olan 13. maddenin t-testi sonucunda ayırıcı bir madde olmadığı ve toplam puan ile korelasyonu en düşük olan madde olduğu görülmüştür. Bu ölçek kullanıldığında benzer bir maddenin eklenmesi ya da bu maddenin değiştirilmesi gerekmektedir.

ODÖ, öğretmenlerin bir çocuğun duygusal-davranışsal sorunu olup olmadığı konusundaki değerlendirmeleriyle de karşılaştırılmıştır. ODÖ'nin öğretmenlerin görüşlerine göre sorunu olan çocuklarla olmayan çocukları ayırdedebildiği görülmüştür. ODÖ ile öğretmenlerin çocukları değerlendirmeleri karşılaştırıldığında, öğretmenlerin değerlendirmelerine göre duygusal-davranışsal sorunların görülme sıklığı daha azdır. İngiltere'deki anaokulu çocukları ile yapılan bir çalışmada ise ters yönde bir farklılık ortaya çıkmıştır (Jackson 1989).

Türkiye'deki anaokulu çocuklarında duygusal-davranışsal sorunların görülme sıklığı (%29.2) bazı ülke çocuklarından yüksek olsa bile (Yu-Feng ve ark. 1989, Verhulst ve Akkerhuis 1989) bu oran yine diğer bazı çalışmalarla benzerlik göstermektedir (McGee ve ark. 1984, Barron ve Earls 1984). Erol ve arkadaşlarının (1997) gerçekleştirdiği bir dizi çalışmada ise Achenbach'ın geliştirdiği (1991) ölçekler uygulanmıştır. 5-18 yaş grubu çocuk ve gençlerde sorun davranışların öğretmenlerden elde edilen verilere göre görülme sıklığı %10.3'tür. ODÖ ile karşılaştırıldığında bu oran oldukça düşüktür. Aradaki bu farklılığın nedenlerinden biri sözü edilen ölçeklerin geliştirilme aşamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Örneğin, Achenbach ve Edelbrock'un (1981) geliştirdiği ölçeklerdeki maddelerin bir bölümü psikiyatriye başvuran çocuk hastalardan ve onların anne-babalarından elde edilmişken; McGuire ve Richman'ın (1986) geliştirdiği ODÖ'ndeki maddeler daha çok anaokulundaki çocukların gözlenmesine dayanmaktadır. ODÖ grup ortamında bulunan çocukların değerlendirilmesine dayandığından, ölçekteki maddeler grup ortamında gösterilen davranışlara yöneliktir.

ODÖ'nin bir amacı da duygusal/davranışsal sorunu olabilecek çocukları ve sorun alanlarını belirlemede anaokulu öğretmenlerine yardımcı olmaktır. Bu ölçek kısa, uygulanması ve puanlanması kolay olduğundan tarama çalışmalarında ve anaokulundaki çocukların genel sorun alanlarına yönelik programların geliştirilmesinde de yardımcı olabileceği düşünülmektedir (McGuire ve Richman 1986).

İngiltere'deki anaokulu çocukları için belirlenen kesim puanı olan 12'nin Türkiye'deki anaokulu çocukları için düşük olduğu düşünülmektedir. Bunun ilk nedeni, kesim puanı örneğin 15'e yükseltildiğinde, öğretmenlerin yanlış olumlu yargılamalarında önemli bir düşüş gözlenirken (%15.6'dan %7.9'a) yanlış olumsuz yargılamalarında önemli bir artış gözlenmemiştir (%0.5'den %1.6'ya). Bir diğer neden ise, kesim puanı 15'e yükseldiğinde duygusal-davranışsal sorunların Türk çocuklarında görülme sıklığı diğer ülkelerdeki orana oldukça yaklaşmaktadır (%18). Son olarak, kesim puanı 15'e yükseltildiğinde ölçeğin faktör ve madde geçerliği, güvenilirlik analiz-

leri gibi psikometrik özellikleri etkilememektedir. Diğer bazı geçerlik (örneğin klinik gözlemlerle ODÖ arasındaki korelasyon) ve güvenilirlik çalışmaları (örneğin gözlemciler arası güvenilirlik ve test-tekrar test) yapılmadığından kesim puanının yükseltilmesi eldeki bulgulara dayanılarak önerilmiştir.

Öğretmenin eğitim düzeyi, çocuğu tanıma süresi gibi değişkenlerle duygusal-davranışsal sorunların görülme sıklığı arasındaki farklılığa dayanarak, ODÖ'nin sonuçları değerlendirilirken bu değişkenlerin dikkate alınması gerekmektedir. Örneğin, üniversite mezunu öğretmenlerin sınıfındaki çocukların daha az duygusal/davranışsal sorun göstermesi bulgusuna dayanarak üniversite eğitiminin bireyleri sorun davranışlar konusunda daha hoşgörülü yapabileceği ya da sorun davranışların daha az ortaya çıkabileceği ortamların yaratılmasına yardımcı olabileceği yorumları getirilebilir. Çocuğu tanıma süresi ile sorun davranışlar arasındaki ilişki de oldukça önemli bir bulgudur. Öğretmenin çocuk ile birlikte olma süresi arttıkça çocuktaki sorun alanları gözleme şansının da arttığı düşünülebilir. Bu konu ile ilgili çarpıcı bir bulgu da, öğretmeni tarafından uzun süredir tanınan bir çocuğun, öğretmeni tarafından daha az tanınan bir çocuktan daha fazla "gönülsüz konuşma", "çalışanlardan çekinme", "endişeli olma" gibi belirtileri göstermeleridir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın psikometrik bulguları çerçevesinde a) ODÖ'nin Türk anaokulu çocuklarında duygusal-davranışsal sorunların görülme sıklığını tarama çalışmalarında kullanılabileceği b) Öğretmenlerin sorun alanlarını belirlemelerine ve bu alanlara uygun çözüm yollarını bulmalarına yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada duygusal-davranışsal sorunların görülme sıklığını etkileyebileceği düşünülen bir dizi değişken de araştırılmıştır. Bu değişkenlerden elde edilen sonuçlar şunlardır: a) Devlet anaokullarındaki erkek öğrenciler devlet anaokullarındaki kız ve özel anaokullarındaki kız ve erkek öğrencilerden daha fazla duygusal-davranışsal sorunlar göstermektedir; b) Lise mezunu öğretmenlerin sınıfındaki öğrenciler üni-

versite mezunu öğretmenlerin sınıfındaki öğrencilerden daha fazla duygusal-davranışsal sorun göstermekte ve lise mezunu öğretmenler üniversite mezunu öğretmenlerden daha fazla yanlış olumlu ve yanlış olumsuz yargılamalarda bulunmuşlardır ve c) Öğretmenlerin çocuğu tanıma süresi arttığında çocuğun duygusal-davranışsal sorun gösterme olasılığı da artmaktadır.

Ülkemizdeki okulöncesi eğitimin niteliğini ve etkilerini daha sağlıklı değerlendirebilmek için, benzer çalışmaların tekrarlanması ve duygusal davranışsal sorunları arttıran değişkenlerin nedenlerini ve çözüm yollarını bulmaya yönelik olması gerekmektedir.

Teşekkür

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Emine G. Kapıcı'ya sağladığı burs ile bu çalışma gerçekleştirildiğinden, yazar Milli Eğitim Bakanlığı'na teşekkürlerin sunmaktadır.

KAYNAKLAR

Achenbach TM (1991) *Manual for the Child Behavior Checklist / 4-18*. Burlington. A.B.D.

Achenbach TM, Edelbrock C (1981) *Behavioral problems and competencies reported by parents of normal and disturbed children aged four through sixteen. Monographs of the society for research in child development*, 46. Seri No: 188.

Achenbach TM, Edelbrock C (1986) *Manual for the teacher's report form and teacher version of the child behavior profile*. Burlington. A.B.D.

Behar L, Stringfield SA (1974) *A behavior rating scale for the pre-school child*. *Dev Psychol* 10: 601-610.

Barron AP, Earls F (1984) *The relation of temperament and social factors to behaviour problems in three-year old children*. *J Child Psychol Psychiatry*, 25: 23-33.

Beck S (1987) *Questionnaires and Checklists. Handbook of Assessment in Child Psychology and Psychiatry* içinde CL Frame ve JL Matson. New York. Plenum press.

Erol N, Kılıç C, Ulusoy M ve ark. (1977) *Türkiye ruh sağlığı profili*. T.C. Sağlık Bakanlığı.

Graham P (1979) *Epidemiological studies. Psychopathological Disorders of Childhood* içinde HC Quay ve JS Werry. John Wiley and Sons.

Jackson S (1989) *An evaluation of the preschool behaviour checklist as a measure for screening emotional and*

behaviour problems in reception class children. Yayınlanmamış Master tezi, Institute of Education, Londra Üniversitesi, İngiltere.

Lynn R (1989) *An assessment of emotional and behavioural problems in reception class children*. Yayınlanmamış Master tezi, Institute of Education, Londra Üniversitesi, İngiltere.

McGee R, Silva P A, Williams S (1984) *Behaviour problems in a population of seven year-old children: Prevalence, stability and types of disorder: A research report*. *J Child Psychol and Psychiatry*, 25: 251-259.

McGuire J, Richman N (1986) *Screening for behaviour problems in nurseries: The reliability and validity of the PBCL*. *J Child Psychiatry*, 27: 7-32.

McGuire J, Richman N (1988) *Preschool Behaviour Checklist (PBCL) handbook*. Nfer Nelson.

McMahon R (1985) *Behavioural checklists and rating scales. Child Behavioural Assessment Principles and Procedures* içinde TH Ollendick ve M Hersen (eds). Pergamon General Psychology Series.

MEB (1983) *Milli Eğitim Bakanlığı. Araştırma, plan ve koordinasyon korulu başkanlığı, Milli Eğitimle İlgili Bilgiler*. Ankara

Verhulst FC, Akkerhuis GV (1989) *Agreement between parents' and teacher' ratings of behavioural-emotional problems of children aged 2-4*. *J Child Psychol Psychiatry*, 1: 123-136.

Yu-Feng W, Yu-Cun S, Bo-Mei G ve ark. (1989). *An epidemiological study of behaviour problems in school children in urban areas of Beijing*. *J Child Psychol Psychiatry*, 6:907-912.